

Ключові слова: навчання як цілісний творчий процес, принципи, психолого-педагогічні умови навчання, контекстний, особистісно орієнтований, рефлексивно-діяльнісний, аксіологічний підходи.

Александр МИТНИК

Теоретико-методологические основы построения обучения в общеобразовательном учебном заведении как целостного творческого процесса

В статье раскрыто содержание понятия «обучение как целостный творческий процесс». Рассматриваются система целевых ориентиров, принципы, психолого-педагогические условия обучения и научные подходы к построению творческого учебно-воспитательного процесса в общеобразовательном учебном заведении.

Ключевые слова: обучение как целостный творческий процесс, принципы, психолого-педагогические

условия обучения, контекстный, личностно ориентированный, рефлексивно-деятельностный, аксиологический подходы.

Oleksandr MYTNYK

Theoretical and methodological bases for the construction of learning in secondary schools as a holistic creative process

In the article disclosed the content of concept of «learning as a holistic creative process». The system of target reference points, principles, psycho-pedagogical conditions of learning and scientific approaches to the construction of creative educational process in secondary schools are considered.

Keywords: learning as a holistic creative process, principles, psycho-pedagogical conditions of learning, contextual, personality-oriented, reflexive-activity, axiological approaches.

Гене́за поняття «інтелектуальна мобільність фахівця»

Галина МІХНЕНКО,

аспірант кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національного авіаційного університету

У сучасних умовах прискореного розвитку науково-технічного прогресу відбуваються суттєві зміни в характері і змісті праці, що призводить до появи нових і відмирання застарілих професій, зумовлює інтенсивність соціальних переміщень, насамперед у трудовій сфері. Аби зберегти свої робочі місця й уникнути безробіття, працівникам доводиться постійно переглядати свої професійні функції. Фахівець, зокрема інженер, має бути готовим не лише до вдосконалення своїх навичок і вмій, а й до постійної самоосвіти, що передбачає опанування додаткових спеціалізацій.

Проблема професійної гнучкості та мобільності є надзвичайно актуальною, і не лише у зв'язку з розвитком ринкових відносин. Це пов'язано також із необхідністю здійснення науково обґрунтованого прогнозу потреб нашого суспільства в тих або інших фахівцях, відсутність якого може зумовити ситуацію, коли випускники вищих навчальних закладів опиняться в лавах безробітних відразу ж після їх закінчення.

Для підготовки інженерів нині недостатньо традиційного розуміння професійної освіти як засвоєння певних знань, заснованих на викладанні фіксованих дисциплін. Основою освіти мають стати не так навчальні предмети, як способи мислення та діяльності. Знання і методи пізнання та діяльності потрібно поєднати в органічну цілісність. Але, як показує досвід підготовки спеціалістів, успішність діяльності інженера визначається не лише комплексною підготовкою до професійної діяльності в

умовах налагодженого виробництва і стабільного життя, а й підготовкою до випробувань, до змін способу життя, неодноразової зміни своїх уявлень, світогляду, світосприйняття [10].

Саме тому однією з найважливіших якостей фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства є мобільність, яку ми розуміємо як інтегровану якість особистості, що виявляється у сформованій мотивації до навчання, здатності до творчої діяльності, ефективного спілкування та самореалізації.

Вивчення факторів, умов, засобів, методів, шляхів, технологічних аспектів формування особистості відповідно до сучасних вимог стає об'єктом уваги багатьох наук. Тут перетинаються інтереси філософії, антропології, політології, психології, соціології, культурології і, звичайно, педагогіки.

Проблема мобільності та її видів ще донедавна була традиційним предметом дослідження виключно соціологів, економістів, соціальних

психологів. Варто зазначити, що першим увів до наукового обігу цей термін П.Сорокін у праці «Система соціології» (1920). Серед наукових досліджень означеної проблеми можна виокремити дослідження мобільності як активу людського капіталу (О.Білик), соціальної мобільності (Б.Барбер, П.Блау, Н.Коваліско), професійної мобільності (Р.Пріма, З.Решетова, А.Шелтон), соціокультурної мобільності (Д.Чернілевський). Різні аспекти української трудової міграції (територіальної мобільності) висвітлені у працях таких вітчизняних учених, як О.Малиновська, С.Пирожков, О.Хомра та ін. Елементи структур професійної та академічної мобільності розглядають як українські (О.Симончук, С.Хаджираєва, Г.Щокін та ін.), так і російські та західні дослідники (Л.Горюнова, А.Татарникова, О.Посухова, М.Етвуд (M.Attwood), Б.Тоунлі (B.Townley), А.Вард (A.Warde) та ін.). Психологічні аспекти мобільності розкрито в працях Ф.Гайсина, Н.Мурадяна, Ф.Фаїзова.

Проблема мобільності в економіці, зокрема, пов'язана з розглядом професійної мобільності як елементу ринкової організації праці, а саме: відтворення трудових ресурсів, зміни професійного і кваліфікаційного статусу робітників як виробників і споживачів матеріальних благ [5]. Інтереси економістів зосереджені, в основному, на вивченні економічних аспектів мобільності робочих місць, зокрема на міграційній здатності робочої сили (наприклад на витратах на перепідготовку робочої сили та її переміщення). Отже, трудова мобільність індивідів вивчається економістами як чинник економічних процесів.

Соціологи, на відміну від економістів, зосереджують основну увагу насамперед на переміщеннях індивідів, шансах на кар'єру, а також фактах її усвідомлення, на цілях і мотивах трудової мобільності, а економічні явища аналізують як чинники її формування. Н.В. Коваліско досліджує трудову мобільність як елемент ринкової організації праці та розкриває її, по-перше, як категорію ринку праці, що означає здатність та готовність працівника до зміни місця трудової діяльності; по-друге, як процес руху робочої сили в галузево-територіальному та професійно-кваліфікаційному аспектах [6].

Науковці-соціологи відзначають, що нині основним напрямом стратегії управління трудовими переміщеннями стає формування керованої мобільності на противагу підвищенню стабільності складу працівників і зниженню плинності, які раніше визнавалися пріоритетними. М.Лукашевич вказує на те, що «реалізація нової стратегії вимагає нових якостей працівника, насамперед адаптивності, тобто готовності до освоєння змін. Потрібна й нова система ціннісних орієнтацій – уміння орієнтуватися в значному діапазоні професій і спеціальностей, можливість їх освоєння, а також прагнення до високих заробітків, досягнення успіху» [7, с. 299].

Отже, відбувається переосмислення науковцями сутності мобільності: поряд із розумінням її як

переміщення, руху (міжпрофесійного, міжкваліфікаційного, з одного підприємства до іншого, міжгалузевого, у межах території країни проживання та за її межі) приходиться розуміння мобільності як «найбільш загальної характеристики готовності індивіда до якісних змін у житті» [1, с. 9].

Розглядаючи проблему трудової мобільності, дослідники по-різному підходять до визначення її видів. Зокрема, О.Білик виділяє такі види мобільності (беручи за основу певну здатність особистості):

- освітню (засвоєння нових, відновлення і вдосконалення наявних знань);
- інформаційну (усвідомлене простежування інформаційних потоків);
- інтелектуальну (аналіз, оцінювання та продуктивне використання зростаючих потоків інформації, застосування своїх знань і досвіду для вирішення виробничих і соціальних завдань, продукування нових ідей);
- професійну (опанування нових професій та засвоєння специфіки діяльності у межах виробництва);
- кваліфікаційну (якісне професійне вдосконалення);
- трудову (зміна одного робочого місця на інше);
- комунікативну (встановлення контактів із різними людьми у різноманітних життєвих ситуаціях);
- адаптаційну (швидке й органічне сприйняття нових умов життєдіяльності);
- пристосовницьку (плідна праця і життя в умовах, що не сприймаються самою людиною як цілком комфортні);
- ситуаційну (адекватне, об'єктивне реагування на зміни навколишнього середовища, швидке прийняття рішень, що відповідають вимогам нової дійсності);
- соціальну (прийняття іншого соціального статусу: сімейного стану, ролі в колективі чи суспільстві та ін.);
- територіальну (географічну) (зміна умов свого звичного оточення, пов'язана з переїздом в іншу місцевість) [там само, с. 9–10].

Окремо виділяють академічний вид мобільності як можливість упродовж навчання в університеті здобути освіту в закордонному навчальному або науковому закладі, де готують фахівців за цією самою спеціальністю. Академічна мобільність студентів і викладачів, яку часто називають науковою, є однією із засадничих умов здобуття сучасної європейської освіти. Цей вид мобільності досліджується в основному лише за фактом руху студентів (випускників), професорсько-викладацького складу навчальних закладів. Дослідження структури академічної мобільності, на думку І.Шпекторенка [17], сприятиме вдосконаленню управління цим видом мобільності та забезпечить найбільшу ефективність державного управління освітою.

Поряд із дослідженням академічної та наукової мобільності студентів і викладачів, професійної мобільності фахівців у соціальному, економічному та

соціально-психологічному аспектах, відбувається розгляд проблеми мобільності і в площині педагогічній, зокрема щодо визначення, обґрунтування та забезпечення педагогічних умов формування цієї важливої якості особистості. Науковці досліджують педагогічні умови формування професійної мобільності педагогів (Р.Пріма, 2010), майбутніх офіцерів (А.Ващенко, 2006), кваліфікованих робітників (Л.Сушенцева, 2012); аналізують критерії формування професійної мобільності майбутніх економістів (Є.Іванченко, 2005), соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв (Н.Кожем'якіна, 2006).

Є.Іванченко визначає професійну мобільність майбутніх економістів як «інтегровану якість особистості, що виявляється у здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності у сфері економіки та фінансів із залученням правової сфери; вмінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у згаданих сферах та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого, згідно з аналізом економічної та соціальної ситуації в державі; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їхнього удосконалення та самостійного оволодіння; готовності до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання завдань у галузі економіки та фінансів, спираючись на передові світові тенденції; орієнтації в кон'юнктурі ринку праці» [5, с. 16].

Російська дослідниця Л.Меркулова вказує, що провідними показниками якості професійної освіти є мобільність і адаптованість особистості до умов динамічно мінливого середовища. Професійна мобільність розуміється науковцем як інтегрована якість особистості, що системно поєднує готовність (підготовленість) і мобільність (здатність адаптуватися) для виконання оптимальних дій, спрямованих на перетворення техносфери засобами провідної діяльності відповідно до змісту професійної ситуації [8].

Серед багатьох видів трудової мобільності в соціологічних дослідженнях виокремлюється інтелектуальна мобільність. Так само, як поняття «професійна мобільність» набуло нового змісту (якість особистості, а не рух, переміщення), так нині зміщуються акценти щодо розуміння сутності інтелектуальної мобільності: від сприйняття її як інтелектуальної міграції та обміну думками, ідеями до усвідомлення її як особистісної характеристики, якості, високий рівень сформованості якої стає основою мобільності особистості і може виявлятися у різних сферах життя.

Трактування цього поняття неоднозначне. У класифікації видів мобільності О.Білик визначає інтелектуальну мобільність як «спроможність аналізувати, оцінювати та продуктивно використовувати зростаючі потоки інформації, застосовувати свої знання та досвід для розв'язання виробничих і соціальних

завдань, продукувати нові ідеї» [1, с. 9]. При цьому науковець пропонує методику кількісного оцінювання реалізації мобільності населення України, яка ґрунтується на розрахунку показників, що характеризують: продовження навчання населенням (освітня мобільність), проходження підвищення кваліфікації та навчання нових професій (професійно-кваліфікаційна мобільність), винахідницьку та науково-дослідну активність населення (інтелектуальна мобільність), масштаби трудової міграції (територіальна мобільність). Зауважимо, інтелектуальна мобільність тут розглядається вже не як спроможність, якість, характеристика особистості, а як елемент активності, результат, що можна вирахувати кількісно в процесі науково-дослідної діяльності фахівців. Також науковець виокремлює інформаційну мобільність, визначаючи її як здатність усвідомлено простежувати інформаційні потоки.

Інші дослідники не розмежовують інтелектуальну та інформаційну мобільності, а розглядають інформаційну мобільність та інтелектуальну міграцію як складові інтелектуальної мобільності [9].

Інтелектуальна міграція є одним із засобів фахової, соціальної, психологічної реалізації людини, чому сприятиме інтернаціоналізація науки, здійснення політики міжнародного співробітництва в сфері розвитку наукового та інтелектуального потенціалу. Щодо інформаційної мобільності, варто відмітити тотожність розуміння цього виду мобільності з наведеним вище визначенням інтелектуальної мобільності, яке дає О.Білик. Так, на думку В.Онищенко, «інформаційна мобільність передбачає спроможність оперативно збирати, опрацьовувати, аналізувати, узагальнювати і використовувати постійно зростаючі потоки інформації та виступає умовою зростання інтелекту людини» [там само].

За Е.Тоффлером, нове постіндустріальне суспільство позначене превалюванням знання, освіти та інформації. Велике розмаїття суперечливих ідей призводить до інтелектуальної безпорадності людини: «Ніколи раніше так багато людей у стількох країнах – навіть освічених і, певно ж, розумних – не були такими інтелектуально безпорадними, не тонули у такому вирі конфліктних, бентежних і суперечливих ідей. Розмаїті бачення бентежать наш розумовий усесвіт» [14, с. 258]. Е.Тоффлер наголошує, що професійна компетентність нині залежить від рівня інтелектуальної мобільності людини, адже «прискорюючись у суспільстві, переміна спричиняє паралельне прискорення в нас самих. До нас доходить нова інформація, і ми мусимо переглядати наш каталог образів усе швидше й швидше. Давні образи, оперті на минулу реальність, доводиться змінювати, бо якщо ми їх не поновимо, наші дії відірвуться від реальності, і ми ставатимемо все менш і менш компетентними. Інакше жити просто неможливо» [там само, с. 143]. Вказуючи на взаємозалежність інформаційної ери та інтелектуального розвитку, науковець пише: «Так глибоко змінюючи інфосферу, ми мусимо також змінювати

наш власний розум – те, як ми думаємо про свої проблеми, як синтезуємо інформацію, як передбачаємо наслідки наших дій» [там само, с. 155].

У психолого-педагогічних дослідженнях мобільності науковці розглядають її як готовність до зміни стереотипів, основу якої становить адаптація, а інтелектуальну мобільність визначають як важливу характеристику інтелекту, психологічним механізмом котрої є гнучкість мислення [16]. При цьому під гнучкістю мислення розуміють процесуальну властивість інтелекту, яка забезпечує його операційну діяльність, що виявляється, з одного боку, в умінні перебудувати, переоцінювати вже наявні способи дії, з іншого – у сприятливому виборі певної стратегії вирішення завдання.

Розрізняють два різновиди інтелектуальної мобільності: монодисциплінарну і полідисциплінарну. Перший передбачає здатність фахівця переходити від одного до іншого типу завдань у межах своєї професійної діяльності, другий – здатність здійснювати такі переходи в різних галузях науки. Сьогодні інженери розуміють, що нові проблеми можна розв'язати тільки виходячи за межі вузьких дисциплін, тому значно важливішими є інтелектуальна гнучкість та винахідливість, а не усталені знання. У сучасних педагогічних дослідженнях активно розробляється проблема формування інженера-інтелектуала, носія високого рівня інтелектуальної культури, який усвідомлює свою відповідальність перед суспільством за збереження цивілізації. Так, Г.Єгорова вказує на те, що динаміка формування інтелектуальної культури передбачає розвиток свободи творчої думки, оволодіння засобами самоаналізу, особистісної рефлексії, розширення поля професійної підготовки як у рамках внутрішньої системи, так і в рамках різних інтелектуальних систем. Інтелектуальна мобільність при цьому постає критеріально-індикаторною складовою інтелектуальної культури. Іншими її складовими є: інтелектуальна компетентність, інтелектуальна відповідальність, інтелектуальна активність, інтелектуальна інтуїція [4].

Як окремий предмет педагогічного дослідження інтелектуальна мобільність була розглянута Л.Хорунжою (2009) у контексті формування інтелектуальної мобільності страхокласників. Дотепер її праця є єдиним дослідженням цього явища як характеристики особистості в контексті педагогічної теорії та практики. На думку Л.Хорунжої, інтелектуальна мобільність – це «інтегроване особистісне утворення, що включає інтелектуальні вміння, творчі здібності та особистісні якості, які дають можливість ... швидко віднаходити, обробляти й застосовувати інформацію, приймати рішення й оперативно діяти в стандартних і нестандартних ситуаціях, ефективно реалізовувати здобуті знання, обирати оптимальні способи виконання навчальних завдань» [16, с. 7].

Дослідниця виокремлює такі групи інтелектуальних умінь, що зумовлюють інтелектуальну

мобільність старшокласників: аналітичні, синтетичні, порівняльні, абстрагувальні, узагальнювальні, систематизаційні. «Інтелектуальні вміння співвідносяться з певним змістом, вони спрямовані на перетворення умов пізнання об'єкта, його образу, якості і швидкість виконання навчальних завдань тощо. Отже, інтелектуальні вміння, розвиваючись та ускладнюючись у пізнавальному процесі, сприяють формуванню інтелектуальної мобільності учнів» [там само, с. 8].

При визначенні факторів, що впливають на формування інтелектуальної мобільності, Л.Хорунжа спирається на концепцію Дж.Гілфорда. Так, Дж.Гілфорд основними параметрами креативності вважає: оригінальність – здатність продукувати віддалені асоціації, незвичайні відповіді; семантичну гнучкість – здатність виокремлювати функцію об'єкта і пропонувати його нове використання; образну адаптивну гнучкість – здатність змінити форму стимулу так, щоб побачити в ньому нові ознаки й можливості для використання; семантичну спонтанну гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації [11, с. 375]. Це дало змогу Л.Хорунжій віднести до творчих здібностей, що є компонентами інтелектуальної мобільності, оригінальність, гнучкість, образність, ініціативність, активність [16]. Третім компонентом Л.Хорунжа слушно визначає особистісні якості, а саме: діловитість, енергійність, рішучість, волю, активність, самостійність, оптимальність, обачливість, здатність до самостійного прийняття рішень [там само, с. 8].

У рамках нашого дослідження поняття «інтелект» потребує більш детального розгляду. Його вживають на означення загальної розумової здатності узагальнення комплексу поведінкових характеристик, пов'язаних з успішною адаптацією до нових життєвих завдань. Швейцарський психолог і філософ Жан Піаже вказував на те, що розвинутий інтелект виявляється в універсальній адаптивності, досягненні «рівноваги» індивіда з середовищем: «Інтелект є станом рівноваги, до якого прагнуть всі послідовно розташовані адаптації сенсомоторного та когнітивного порядку, так само, як і всі асимілятивні та акомодуючі взаємодії організму з середовищем» [12, с. 69].

Проблема інтелекту як психологічного феномену вивчалася багатьма дослідниками, зокрема Р.Айзенком, Р.Амтхауером, Дж.Брунером, Д.Векслером, Б.Величковським, Л.Виготським, Г.Гарднером, Дж.Гілфордом, В.Дружинініним, Г.Костюком, О.Леонтьєвим, Ж.Піаже, С.Рубінштейном, Ч.Спірменом, Р.Стернбергом, М.Холодною та ін., але відомі його трактування досить неоднорідні.

С.Гончаренко дає таке визначення інтелекту: «Інтелект – розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати» [2, с. 146].

Узагальнивши підходи до розуміння сутності інтелекту як психічної реальності, А.Палій визначає його як: загальну здібність до пізнання і розв'язання проблем, що зумовлює успішність будь-якої діяльності та є основою інших здібностей; систему всіх пізнавальних властивостей індивіда: відчуття, сприймання, пам'яті, уяви, мислення, уявлення; здатність до розв'язання проблем без спроб і помилок («в умі»); інтегральну функцію психіки, яка об'єднує когнітивну, сенсомоторну, афективну і мовно-смыслову сфери суб'єкта в цілісну систему [11, с. 281].

Г.Гарднер висловив припущення, що існує не один тип інтелекту, який впливає певним чином на успішність життєдіяльності людини, а доволі широкий спектр підвидів інтелекту. До запропонованого ним переліку підвидів інтелекту належать такі: вербальний; логіко-математичний; просторовий (орієнтація в просторі на основі психічних образів); музичний; тілесно-кінестетичний; емоційний (інтра-, або міжособистісний, – розуміння інших, та інтра-, або внутрішньоособистісний, – розуміння себе). Ці інтелектуальні компоненти відображають всі аспекти людського потенціалу, забезпечуючи адаптацію (приспосовування) і розвиток особистості [18].

Зазначимо, що поняття «емоційний інтелект» з'явилося в обігу у психологічній літературі саме з виходом у світ відомої монографії Г.Гарднера «Структура розуму» («Frames of Mind», 1983) [там само]. Сформованість емоційного інтелекту передбачає наявність п'яти типів здібностей: знання про емоції, управління емоціями, розпізнавання емоцій в інших, уміння мотивувати себе, оволодіння соціальними відносинами. Повніша концепція емоційного інтелекту Д.Големана (1995) охоплює комплекс не пов'язаних з IQ (intelligence quotient) ознак, проте істотних для успішності в професійних, міжособистісних та інших відносинах. Згідно з цією концепцією, емоційний інтелект (EQ – emotion quotient) обчислюють як суму показників семи здібностей: самоусвідомленості, самомотивованості, стійкості до фрустрації, контролю за імпульсами, регуляції настрою, емпатії, оптимізму. Науковці зазначають, що IQ є предиктором академічної успішності, а рівень EQ впливає на ймовірність життєвого успіху [11, с. 338].

На тісний зв'язок інтелекту з емоціями вказують Ю.Виноградов, Б.Додонов, С.Рубінштейн, В.Кроль, О.Тихомиров та ін. Називаючи емоції своєрідною проформою нашого мислення, науковці обґрунтовують, що без емоційної активації просто неможливо об'єктивно знайти правильне рішення суб'єктивно складних мисленневих задач. І.Ушакова зазначає, що «інтелект є одним зі структурних компонентів індивідуальності, а тому тісно пов'язаний з іншими її компонентами і, насамперед, з емоціями, які мають на нього вагомий вплив» [15, с. 4].

Отримані дані дослідження зв'язку між рівнем емоційного інтелекту та характеристиками соціально-психологічної адаптації студентів гуманітарних спеціальностей (С.Дерев'янка, 2009) свідчать про

те, що рівень емоційного інтелекту зумовлює різну спрямованість адаптаційної активності: розвинена здатність особистості до розуміння та управління емоціями сприяє узгодженості уявлень та улаштованості внутрішнього світу; недостатній рівень розвитку цієї здатності змушує знаходити розрядку емоцій в процесі активної міжособистісної взаємодії, у побудові «зовнішнього світу» взаємин [3]. С.Дерев'янка наголошує, що особливості емоційного інтелекту виявляються у когнітивній, емоційній, поведінковій сферах соціально-психологічної адаптації особистості, впливаючи на ступінь узгодженості уявлень про себе і про інших та виконуючи регуляторну роль щодо емоційного стану людини [там само, с. 17–18].

Отже, визначаючи поняття інтелектуальної мобільності фахівця, не можна нехтувати таким структурним компонентом особистості, як емоційний інтелект, що є важливою передумовою самореалізації людини в професійному середовищі.

Узагальнюючи викладене вище, ми дійшли таких висновків:

1. Традиційне розуміння професійної освіти як засвоєння певної суми знань із певних дисциплін є недостатнім. Основу навчання повинні становити способи мислення і діяльності, тобто процедури рефлексивного характеру. Метою сучасного вищого технічного навчального закладу має стати підготовка інтелектуальної, творчої еліти, яка б не тільки володіла науково-аналітичними та організаційними знаннями, але й могла розробляти та опановувати нові наукомісткі технології, швидко змінювати види та форми інтелектуальної діяльності без зниження її ефективності та результативності, тобто виявляти високий рівень інтелектуальної мобільності.

2. Поняття інтелектуальної мобільності має складний, багатоаспектний характер, що знайшло відображення у різних тлумаченнях цього феномену як у галузі соціології, так і в галузях психології та педагогіки. Тому проблема формування інтелектуальної мобільності майбутніх фахівців, зокрема інженерів, потребує глибоких теоретичних досліджень і обґрунтованого практичного вирішення.

3. Зважаючи на значну роль емоційного інтелекту у формуванні компетентного, мобільного фахівця, вважаємо за доцільне ввести цей компонент до дефініції інтелектуальної мобільності, представленій Л.Хорунжою. Відповідно визначаємо інтелектуальну мобільність фахівця як інтегровану особистісну якість, що системно поєднує інтелектуальні вміння, творчі здібності, ознаки емоційного інтелекту та особистісні якості, які дають можливість фахівцю швидко віднаходити, обробляти й застосовувати інформацію, приймати рішення й оперативно діяти в стандартних і нестандартних ситуаціях, ефективно реалізовувати здобуті знання, обирати оптимальні способи виконання завдань як репродуктивного, так і творчого характеру та швидко змінювати види і форми інтелектуальної діяльності без зниження рівня її ефективності та результативності.

4. Важливим напрямом подальшого дослідження інтелектуальної мобільності фахівця визначаємо вивчення та розроблення структурної моделі інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів.

Література

1. Білик О.М. Мобільність в системі людського капіталу: методика оцінювання та напрями активізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / О.М. Білик; Держ. вищий навч. заклад «Київ. нац. економ. ун-т ім. В.Гетьмана». – К., 2009. – 20 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Дерев'яно С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / С.П. Дерев'яно; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К., 2009. – 20 с.
4. Егорова Г.И. Интеллектуализация профессиональной подготовки специалиста технического вуза: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09 [Електрон. ресурс] / Г.И. Егорова. – СПб., 2005. – Режим доступа: www.disscat.com/content/intellektualizatsiya-professionalnoi-podgotovki-spetsialista-tehnicheskogo-vuza
5. Іванченко Є.А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Є.А. Іванченко; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2005. – 20 с.
6. Коваліско Н.В. Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.07 / Н.В. Коваліско; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 1999. – 20 с.
7. Лукашевич М.П. Соціологія праці: Підручник / М.П. Лукашевич. – К.: Либідь, 2004. – 440 с.
8. Меркулова Л.П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 [Електрон. ресурс] / Л.П. Меркулова; СГАУ. – Самара, 2008. – Режим доступа: http://www.ceninauku.ru/info/page_18106.htm
9. Онищенко В.В. Интеллектуальный потенциал как ключевой чинник розвитку міжнародних консалтингових компаній [Електрон. ресурс] / В.В. Онищенко. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2010_2/2010_2/525.pdf
10. Основные принципы национальной доктрины инженерного образования [Електрон. ресурс] // [Сайт Ассоц. инж. образования России]. – Режим доступа: http://aeer.cctpu.edu.ru/winn/doctrine/doctrine_1.phtml
11. Палій А.А. Диференціальна психологія: навч. посіб. / А.А. Палій. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с. (Серія «Альма-матер»).
12. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Психология интеллекта. Генезис числа у ребёнка. Логика и психология / Жан Пиаже. – М.: Просвещение, 1969. – 659 с.
13. Сорокин П.О. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонов; пер. с англ. С.А. Сидоренко. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
14. Тоффлер Е. Третья хвиля / Елвін Тоффлер; пер. з англ. А.Євса; ред. пер. В.Шовкун. – К.: Всесвіт, 2000. – 480 с.
15. Ушакова І.В. Психологічні особливості емоційної сфери інтелектуально обдарованої особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / І.В. Ушакова; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2010. – 19 с.
16. Хорунжа Л.А. Формування інтелектуальної мобільності старшокласників у навчальному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Л.А. Хорунжа; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2009. – 22 с.
17. Шпекторенко І.В. Структура академічної мобільності персоналу: управлінський аспект [Електрон. ресурс] / І.В. Шпекторенко. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2009_2/09sivpua.pdf
18. Gardner H. Frames of Mind: The theory of multiple intelligences / H.Gardner. – New York: Basic Books, 1983. – 440 p.

Анонції

Галина МІХНЕНКО

Генеза поняття «інтелектуальна мобільність фахівця»

У статті розкрито генезу та сутність поняття «інтелектуальна мобільність фахівця». Вказано на необхідність формування цієї інтегрованої якості у майбутніх інженерів та визначено напрями подальших наукових досліджень, одним з яких є вивчення і розроблення структурної моделі інтелектуальної мобільності фахівця-інженера.

Ключові слова: інтелект, мобільність, інтелектуальна мобільність фахівця, особистісна якість.

Галина МІХНЕНКО

Генезис понятия «интеллектуальная мобильность специалиста»

В статье раскрываются генезис и сущность понятия «интеллектуальная мобильность специалиста». Указывается на необходимость формирования данного интегрированного качества у будущих инженеров, а также определяются направления дальнейших научных исследований, одним из которых является изучение и разработка структурной модели интеллектуальной мобильности специалиста-инженера.

Ключевые слова: интеллект, мобильность, интеллектуальная мобильность специалиста, личностное качество.

Galyna MIKHENKO

Genesis of the concept «intellectual mobility of a specialist»

The article reveals the genesis and the essence of the concept «intellectual mobility of a specialist». Pointed out the necessity of formation of this integrated quality of future engineers. The directions for further studies, namely, investigation and creation of a structural model of intellectual mobility of a specialist-engineer are given.

Keywords: intelligence, mobility, intellectual mobility, personal quality.